

Motion till riksdagen 2021/22:4411

av Pia Steensland m.fl. (KD)

med anledning av skr. 2021/22:107 Riksrevisionens rapport om statens suicidpreventiva arbete

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att Riksrevisionens samtliga rekommendationer ska genomföras skyndsamt och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens anmälningsplikt vid suicid och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en ”haverikommission” när en person har begått suicid, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Sammanfattning av Riksrevisionens granskning och rekommendationer

I den aktuella skrivelsen (2021/22:107) redovisar regeringen sin bedömning med anledning av Riksrevisionens iakttagelser och rekommendationer i rapporten Statens suicidpreventiva arbete – samverkan med verkan? (RiR 2021:26). Den samlade bedömningen från Riksrevisionen är att statens arbete med suicidprevention inte har varit tillräckligt effektivt. Det framhålls att trots att riksdagen fattat beslut om en övergripande vision för det suicidpreventiva arbetet och ett nationellt handlingsprogram redan 2008 var det först 2020 som initiativ togs för att stärka det suicidpreventiva arbetet. Riksrevisionens slutsats är att det behövs fler insatser inom flera områden och att fler myndigheter behöver involveras i självmordsförebyggande arbete, och Riksrevisionen lämnar följande rekommendationer till regering och myndigheter.

Rekommendationer till regeringen:

- Ta initiativ till en nationell enhetlig hantering av inkommande samtal som rör hot om suicid via 112 för att underlätta för blåljusverksamheter att fatta beslut vid uttryckning.
- Se till att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) medverkar i det nationella suicidpreventiva arbetet, både i det kommande strategiarbetet och som stödjande myndighet till de kommunala räddningstjänsterna.
- Se till att Trafikverket följer upp och utvärderar insatser som myndigheten har vidtagit för att uppnå halveringsmålet för omkomna på statliga järnvägar. Syftet med uppföljningen bör vara att ta reda på varför insatserna inte har haft effekt. Regeringen bör också se till att Trafikverket ökar graden av systematik i de åtgärder som vidtas.

Rekommendationer till Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen:

- Se till att den kommande strategin inom psykisk hälsa och suicidprevention tas fram så att den blir styrande och relevant för arbetet. Ett sådant arbete kan uppnås genom att större vikt läggs vid följande delar:
 - Inkludera och utveckla områden som har bäring på det suicidpreventiva arbetet. Två exempel på områden som bör inkluderas respektive utvecklas är missbruks- och beroendefrågor och stöd till anhöriga.
 - Se till att områdena också omfattar insatser som går att följa upp med relevanta indikatorer så att ett systematiskt lärande utvecklas på området.
 - Utveckla en vägledning för prioriteringar av insatser inom suicidprevention baserat på den underbyggda kunskap som finns. Det är särskilt angeläget när ett tjugotal myndigheter gemensamt ska samarbeta för en ny strategi.
- Förbättra stödet för implementering av kunskap inom suicidprevention. Ett sätt att bidra till bättre stöd för implementering är att se till att kunskapsstöden är konkreta, användbara och tillgängliga för verksamheter som arbetar med suicidprevention.

Rekommendation till Inspektionen för vård och omsorg (Ivo):

- Följ upp suicidhändelser i vårdverksamheter på en aggregerad nivå i syfte att bidra till vårdverksamheters patientsäkerhetsarbete och därmed öka lärandet. Det gäller särskilt mot bakgrund av risken för ökad psykisk ohälsa när pandemin är över.

Regeringens svar på Riksrevisionens rekommendationer

Regeringen aviserar i den aktuella skrivelsen att de med anledning av Riksrevisionens alla rekommendationer endast avser att ge MSB i uppdrag att delta i det pågående arbetet med att ta fram underlag inför den kommande nationella strategin inom området psykisk hälsa och suicidprevention. I övrigt uttalar regeringen att de endast har för avsikt att följa de initiativ som myndigheterna själva kommer ta utifrån Riksrevisionens rekommendationer. Därmed anser regeringen att Riksrevisionens rapport är slutbehandlad.

Kristdemokraternas ståndpunkter

Enligt statistik redovisad i Riksrevisionens aktuella rapport Statens suicidpreventiva arbete – samverkan med verkan? begår ca 1 500 personer i Sverige självmord varje år, 15 000 personer bedöms försöka begå självmord och 150 000 personer uppskattas ha självmordstankar. Antalet suicid per år i Sverige ligger på en medelhög nivå i ett internationellt perspektiv. Suicid är därmed ett stort folkhälsoproblem och den vanligaste dödsorsaken bland män i åldrarna 15–44 år och den näst vanligaste orsaken bland kvinnor i motsvarande åldersgrupp. Mot denna bakgrund är det ytterst angeläget att stärka det suicidpreventiva arbetet på bred front och skapa förutsättningar för en effektiv nationell ledning och samverkan med relevanta aktörer på olika nivåer. Kristdemokraterna välkomnar därför Riksrevisionens aktuella granskning Statens suicidpreventiva arbete – samverkan med verkan?

Riksdagen fattade beslut om en övergripande vision för suicidprevention och ett nationellt handlingsprogram 2008, men som Riksrevisionen konstaterar i den aktuella granskningen saknade handlingsprogrammet dessvärre operationaliserade och mätbara mål och indikatorer. Resultatet av det nationella suicidpreventiva arbetet har därför inte gått att följa upp. Kristdemokraterna kan konstatera att flera regeringar har haft ansvaret för att det suicidpreventiva arbetet inte har varit tillräckligt effektivt. Vi välkomnar därför att regeringen i juli 2020 gav uppdraget till Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen att, i samarbete med berörda myndigheter, inkomma med underlag för att skapa en nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention. Men likt Riksrevisionen anser Kristdemokraterna att det krävs fler konkreta, nationella insatser för att stärka det suicidpreventiva arbetet. Vi har också tidigare lagt motioner i riksdagen med förslag som är i linje med flera av Riksrevisionens rekommendationer.

Utifrån det identifierade behovet av ett tydligare och effektivare nationellt ledarskap i det suicidpreventiva arbetet beklagar Kristdemokraterna att regeringen inte agerar mer kraftfullt på Riksrevisionens rekommendationer. Förutom uppdraget till MSB att delta i det pågående arbetet med att ta fram underlag inför den kommande nationella strategin samt att följa de initiativ som myndigheterna själva kommer att ta utifrån Riksrevisionens rekommendationer, avser regeringen inte att göra något för att förstärka arbetet med suicidprevention. Inte heller ger regeringen, enligt Kristdemokraternas mening, tillfredställande redogörelser för varför de avfärdar de aktuella rekommendationerna. Regeringen ger sammantaget ett synnerligen svagt svar på en bokstavligt talat livsviktig granskning från Riksrevisionen.

Kristdemokraterna anser att helheten i Riksrevisionens rekommendationer är bärande för att den nödvändiga förstärkningen av det nationella suicidpreventiva arbetet äntligen ska komma till stånd. Vi anser därför att Regeringen bör vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att Riksrevisionens samtliga rekommendationer kommer att genomföras skyndsamt. Detta ges regeringen tillkänna.

En tydlig ANDTS-strategi – en del i det suicidpreventiva arbetet

Mot bakgrund av att Riksrevisionen betonar vikten av att missbruks- och beroendefrågor bör inkluderas i det suicidpreventiva arbetet vill vi påminna om att riksdagen för snart ett år sedan, efter förslag från Kristdemokraterna, uppmanade regeringen att omgående återkomma till riksdagen med ett förslag till en reviderad och förbättrad ANDTS-strategi. Det är angeläget att regeringen omgående vidtar åtgärder för att

verkställa riksdagens tillkännagivande om kartläggningar av missbruk i syfte att förbättra beroendevården, samt inrättande av ett nationellt kompetenscentrum för prevention med syfte att förvalta, kvalitetssäkra och vidareutveckla framgångsrika ANDTS-förebyggande metoder. Genom dessa insatser kan den psykiska ohälsan och det mänskliga lidandet som är kopplat till skadligt bruk av exempelvis alkohol, droger och spel om pengar minskas och i förlängningen därmed också förhindra suicid och suicidförsök som är kopplade till skadligt bruk och beroendesjukdom.

En ”haverikommission” vid suicid

Vidare lämnar Riksrevisionen en rekommendation till Ivo att följa upp suicidhändelser i vårdverksamheter på en aggregerad nivå i syfte att bidra till vårdverksamhetens patientsäkerhetsarbete och därmed öka lärandet. Regeringen svarar Riksrevisionen med att de avser att följa noga vad Ivo gör. Kristdemokraterna vill att regeringen tar en mer aktiv roll. Kristdemokraterna menar att vi till del kan förebygga tragedierna genom att få bättre kunskap om hur stort problemet med suicid är och kring vad vi var och en kan bidra med i mötet med medmänniskor med psykisk ohälsa. Det förebyggande arbetet mot självskaumbeteende, suicidförsök och suicid måste intensifieras. Det är därför viktigt att kunskap och metoder utvecklas för att identifiera riskgrupper och på det sättet kunna rikta särskilda förebyggande insatser till personer i dessa riskgrupper. Som en del i detta arbetet har Kristdemokraterna föreslagit, baserat på ett arbetssätt som finns i Storbritannien, att det tillsätts en ”haverikommission” när en person har begått suicid. Socialtjänst, skola, polis, sjukvård och civilsamhället ska då tillsammans göra en utredning om vad som hänt och vad som har brustit så att vi kan bli bättre på att förhindra dessa tragedier. Syftet är inte att leta syndabockar utan att öka kunskapen om vad som hänt och ge lärdomar om vad som måste förbättras så att suicid kan förhindras.

Anmälningsplikt vid suicid

Kristdemokraterna anser att hälso- och sjukvårdens anmälningsplikt vid suicid bör återinföras som ytterligare en del i att öka lärandet kring suicid. Fram till den 1 september 2017 var det obligatoriskt att anmäla till Ivo för utomstående utredning enligt lex Maria om någon begått suicid inom fyra veckor efter senaste gången den stod i kontakt med vården. Men Socialstyrelsen ändrade sina föreskrifter, och anmälningsplikten slopades då den enligt myndigheten saknade lagstöd. Tillsynsmyndigheten Ivo fick in i genomsnitt närmare 40 lex Maria-anmälda suicid per månad januari–augusti 2017. Januari–augusti 2018 – efter regeländringen – rörde det sig om knappt 12 per månad. För att på bästa sätt arbeta preventivt för att minska antalet suicid är det avgörande med nationell statistik som belyser situationen. Vi anser därför att regeringen ska vidta nödvändiga åtgärder för att det införs en anmälningsplikt för hälso- och sjukvården samt socialtjänsten vid suicid.

Elevhälsogaranti

Riksrevisionen lyfter i den aktuella rapporten också fram att även skolan är en viktig verksamhet för att arbeta förebyggande med psykisk ohälsa. Kristdemokraterna instämmer och menar att en väl utvecklad elevhälsovård främjar det förebyggande arbetet mot

psykisk ohälsa hos barn och unga och också tidig upptäckt av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Kristdemokraterna vill därför införa en elevhälsogaranti som innebär att varje elev ska kunna komma i kontakt med elevhälsan varje skoldag. Elevhälsan måste rustas långsiktigt för att bättre kunna möta och stödja barn och unga med psykisk ohälsa. I sammanhanget är det också viktigt att lyfta fram att familjecentraler, mödravårdscentraler, barnavårdscentraler, ungdomsmottagningar och elevhälsovården liksom det civila samhället spelar en viktig roll för att så tidigt som möjligt uppmärksamma och ge stöd till barn och unga och deras familjer kring psykisk ohälsa och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Många vet i dag inte vart de ska vända sig för att få hjälp. Något som i sig kan skapa oro. Ett tidigt och uthålligt stöd till föräldrar är avgörande för att förebygga och stödja barns och ungdomars psykiska hälsa och i förlängningen stärka det suicidpreventiva arbetet. I linje med detta vill Kristdemokraterna ge regionerna ett samlat uppdrag för hela barn- och ungdomshälsovården. Det innebär att den medicinska elevhälsan inte längre ska ha skolan som huvudman. Skolsköterska, skolläkare, skolkurator och skolpsykologer bör finnas ute i verksamheterna men bör ha samma huvudman som övrig vårdpersonal för barn. En samlad barn- och ungdomshälsa ska syfta till att öka tillgängligheten till vårdcentralerna, elevhälsan och barn- och ungdomspsykiatri (bup). Det är avgörande att, i ett tidigare skede än i dag, fånga upp barn som mår dåligt. Skolan bör ha fortsatt huvudmannaskap för specialpedagoger och speciallärare, och den samlade barn- och ungdomshälsovården ska ha ett nära samarbete med skolledning, lärare, specialpedagoger och kommunernas socialtjänst. Vi kommer i sammanhanget att följa regeringens arbete noga utifrån utredningen Samordnad utveckling för god och nära vård för barn och unga (dir. 2019:93) och kommer att återkomma med förslag om det finns skäl för det.

Ett skolbaserat suicidpreventivt arbete

Utifrån skolan som en arena för suicidprevention är det också värt att uppmärksamma ett skolbaserat suicidpreventivt arbete som har varit framgångsrikt i USA: The T.R.U.S.T. Program (To Reach Ultimate Success Together). Programmet initierades i Miami under slutet av 1980-talet och syftade till att minska narkotikaanvändningen och den psykiska ohälsan bland unga i Miami. En stor mängd kuratorer anställdes vid Miamis skolor med målet att ha en högutbildad kurator per 275–400 elever. Kuratorerna undervisar eleverna i livskunskap med syftet att ge ungdomarna verktyg att lösa en del av de livsproblem de ställs inför under sin uppväxt. Den höga kuratorstätheten skapar också en trygghet för eleverna genom att de vet att de alltid kan vända sig till kuratorn när de behöver hjälp. Därtill tränas lärarna i Miami regelbundet i att känna igen varningstecken för när unga mår dåligt. Programmet har visat sig vara effektivt i att minska elevernas riskfaktorer för att utveckla psykisk ohälsa samtidigt som skyddsfaktorerna stärks. I sammanhanget vill Kristdemokraterna också påminna om att Folkhälsomyndigheten i en litteraturoversikt (Utblick folkhälsa) har visat att skolbaserad prevention kan minska suicidförsök och suicidtankar. Men samtidigt belyser myndigheten att få skolbaserade program är utvärderade med randomiserade kontrollerade studier (RCT), som ger det säkraste vetenskapliga underlaget vid utvärderingar av effekten av en insats. Baserat på de positiva effekterna av Trustprogrammet i Miami anser Kristdemokraterna att effekten av ett liknande skolbaserat suicidpreventionsprogram bör utvärderas på lämpligt sätt i Sverige.

Ett nationellt kompetenscentrum för äldrepsykiatri

Avslutningsvis vill Kristdemokraterna uppmärksamma behovet av ett nationellt kompetenscentrum för äldrepsykiatri som en viktig del i det suicidpreventiva arbetet. Vi menar att ett kompetenscentrum är viktigt för att få mer kunskap och forskning om äldre och psykisk ohälsa hos äldre. Det saknas i dag bred kunskap på nationell nivå om äldrepsykiatri, och därför menar vi att ett kompetenscentrum skulle bidra till att öka kunskapen om psykisk hälsa hos äldre och ge personal i kommuner mer verktyg i deras dagliga arbete. Det nationella kompetenscentrum som nyligen föreslogs av regeringen för äldreomsorgen är bra men Kristdemokraterna menar att det krävs särskilda satsningar för äldrepsykiatri.

Pia Steensland (KD)

Acko Ankarberg Johansson (KD)

Christian Carlsson (KD)

Roland Utbult (KD)